

Dramaty Janusza Głowackiego i Tadeusza Słobodzianka na scenie Miejskiego Teatru Dramatycznego Gavella w Zagrzebiu

Plays by Janusz Głowacki and Tadeusz Słobodzianek
at The City Drama Theatre Gavella in Zagreb

Lucija Ljubić

<https://orcid.org/0000-0002-5496-6463>

CROATIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

lucija_lj@yahoo.com

Data zgłoszenia: 16.06.2025 r. | Data akceptacji: 16.02.2026 r.

ABSTRACT | Since 2000 two contemporary plays written by two Polish playwrights have premiered at the Gavella City Drama Theatre in Zagreb, Croatia: Janusz Głowacki's *The Fourth Sister*, directed by Samo M. Strelec in 2007, and Tadeusz Słobodzianek's *Our Class*, directed by Jasmin Novljaković in 2022. Beyond the venue itself, the two plays are also linked by their Croatian translator, Mladen Martić. In addition to providing an overview of Martić's translation work for the Croatian stage, the paper focuses on the theatrical renderings of the two plays. Specifically, it examines the role of the directors – who, in both instances, were responsible for both direction and set design – their approach to spectacle (ironised by Strelec and abandoned by Novljaković) – and their response to the Croatian theatre public.

KEYWORDS | Gavella City Drama Theatre, contemporary Croatian theatre, contemporary Polish drama, Mladen Martić

W zagrzebskim Miejskim Teatrze Dramatycznym Gavella po 2000 roku ze znaczącym sukcesem wystawiono dwa współczesne utwory dramatyczne polskich autorów. W 2007 roku¹ zrealizowano *Czwartą siostrę* (chorw. *Četvrta sestra*) Janusza Głowackiego w reżyserii Słoweńca Samo M. Streleca, a w 2022 roku² zagrano *Naszą klasę* (chorw. *Naš razred*) Tadeusza Słobodzianka w reżyserii Jasmina Novljakovicia. Elementem łączącym oba utwory – oprócz teatru, w którym zostały wystawione – jest Mladen Martić, który przetłumaczył dramaty na język chorwacki i opracował je dramaturgicznie, a także pisał na ich temat recenzje i teksty krytyczne.

Urodzony 22 lipca 1949 roku w Zagrzebiu Mladen Martić to utytułowany i nagradzany w Chorwacji tłumacz. Otrzymał dwie nagrody za całokształt twórczości: w 2024 roku Nagrodę Josipa Tabaka przyznaną przez Stowarzyszenie Chorwackich Tłumaczy Literackich³, a w 2025 roku – Nagrodę Dimitriji Demetera od Chorwackiego Stowarzyszenia Krytyków Teatralnych i Teatrológów. Wcześniej, w 2009 roku, Stowarzyszenie Chorwackich Tłumaczy Literackich uhonorowało go Nagrodą Iso Velikanovicia za przekład powieści *Trans-Atlantyk* Witolda Gombrowicza.

Mladen Martić jest nie tylko tłumaczem, lecz także dramaturgiem i redaktorem. Studiował komparatystykę i polonistykę na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Zagrzebiu. W latach 1967–1975 był redaktorem ważnych

- 1 J. Głowacki: *Četvrta sestra*. Reżyseria S.M. Strelec. Premiera: 19.04.2007. Przedstawienie zostało zagrane ponad osiemdziesiąt razy i pozostawało w repertuarze teatru przez osiem lat. Por. <https://www.gavella.hr/predstave/arhiva-predstava/cetvrta-sestra> [dostęp: 2.02.2025].
- 2 T. Słobodzianek: *Naš razred*. Reżyseria J. Novljaković. Premiera: 2.04.2022. W związku z trwającym remontem teatru, koniecznym po trzęsieniu ziemi, które miało miejsce w 2020 roku, przedstawienie najpierw grano w Centrum Kultury Trešnjevka, a po skończeniu remontu wystawiane jest na Wielkiej Scenie w siedzibie teatru Gavella. <https://www.gavella.hr/predstave/aktualne-predstave/nas-razred> [dostęp: 2.02.2025].
- 3 A. Cvitanović: *Nagrada za životno djelo Mladenu Martiću*. Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, 30.09.2024. <https://www.dhkp.hr/aktivnosti/nagrade> [dostęp: 2.02.2025]. W uzasadnieniu przyznania nagrody za całokształt twórczości tłumacz Adrian Cvitanović w następujący sposób scharakteryzował Martića: „Otwarty, serdeczny, naturalny, gotowy zawsze wspomóc jakąś radą, podzielić się swoim bogatym doświadczeniem, dowcipny, sypiący anegdotami i żartami, błyskotliwy w rozmowie, skłonny do zawierania nowych znajomości i otwarty na nowe doświadczenia; żeby nie przedłużyć – człowiek, którego mam zaszczyt znać. Dla nas, kilku młodszych kolegów, którzy paramy się tą samą działalnością, tłumaczeniem z języka, na którym chorwacki czytelnik łamie sobie zęby, i o którego historii niewiele wie, Mladen Martić stanowi niedościgny wzór i inspirację, podobnie jak już wspomniany Zdravko Malić, twórca Katedry Języka Polskiego i profesor Mladena”.

dła kultury chorwackiej pism studenckich „Polet” i „Studentski list”. Jako redaktor pracował w Chorwackim Radiu i Telewizji, a recenzje teatralne publikował między innymi w gazetach „Vjesnik u srijedu” i „Večernji list” oraz w wielu czasopismach. W Pierwszym, Drugim i Trzecim Programie Chorwackiego Radia oraz w Telewizji Chorwackiej poprowadził i zredagował około pięciuset audycji poświęconych teatrowi. Opublikował około stu tekstów krytycznoteatralnych. Należy do Stowarzyszenia Chorwackich Tłumaczy Literackich, Stowarzyszenia Chorwackich Krytyków i Teatrologów oraz Chorwackiego Stowarzyszenia Dziennikarzy. W latach 1975–1978 pełnił funkcję kierownika działu promocji w Wydawnictwie Naprijed, od 1995 roku był redaktorem sekcji wydawniczej i informacyjnej Studenckiego Centrum Uniwersytetu w Zagrzebiu, a w latach 2002–2005 kierował sekcją kulturalną oraz pełnił funkcję zastępcy dyrektora Studenckiego Centrum Kultury⁴. W latach 2007–2012 był też konsultantem artystycznym Chorwackiego Teatru Narodowego w Varaždinie.

Martić wiele uczynił dla recepcji literatury polskiej w Chorwacji⁵. W jednym z wywiadów odniósł się do swojej działalności teatralnej:

Biorąc pod uwagę cały mój dorobek translatorski, od pierwszych przekładów słuchowisk radiowych Herberta i Grochowiaka, sztuk Mrożka i Różewicza do dzisiaj, łącznie przetłumaczyłem ponad czterdzieści polskich dramatów, które były grane w większości chorwackich teatrów, na letnich festiwalach, w radiu i telewizji, ukazywały się również drukiem w czasopismach oraz wydawnictwach książkowych [...]. Jednak tłumaczem „na pełny etat” zostałem dopiero po przejściu na emeryturę, można powiedzieć w późnych latach, i już od dłuższego czasu rocznie tłumaczę trzy teksty prozatorskie i czerpię z tego ogromną przyjemność. Przez całe życie i jako człowiek teatru, i jako dziennikarz zajmowałem się innymi ludźmi, byłem zależny od innych, co wraz z upływem

4 G. Gračan: *Martić, Mladen*. W: *Hrvatska književna enciklopedija*. Sv. 3. Gl. ur. V. Visković. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, Zagreb 2011, s. 12–13.

5 Z języka polskiego przetłumaczył ponad czterdzieści dramatów (m.in. S. Mrożka, T. Różewicza, Z. Herberta, W. Gombrowicza, S. Grochowiaka, I. Iredyńskiego, J. Gierałtowskiego, J. Głowackiego, S. Tyma, T. Bardijewskiego, A. Mularczyka, T. Kołakowskiego, L. Amejko, A. Mossakowskiego, A. Grabowskiego, M. Sikorskiej-Miszczuk, D. Wiczorkowskiego-Rettingera, T. Słobodzianka), ponad trzydzieści powieści (m.in. M. Saramonowicz, S. Lema, M. Krajewskiego, W. Gombrowicza, Z. Miłoszewskiego, Z. Mentzla, O. Tokarczuk, J. Bator, P. Potoczyna, W. Myśliwskiego, G. Herlinga-Grudzińskiego, A. Sapkowskiego, A. Stasiuka, M. Hłaski), wiele reportaży literackich, autobiografii, podróżniczych esejów, wywiadów (m.in. R. Kapuścińskiego, S. Mrożka, Z. Bauman, S. Obirka, R. Makłowicza).

lat stawało się dla mnie coraz bardziej uciążliwe. Teraz, tłumacząc i w pracy spotykając się tylko z pisarzem i jego dziełem, zależę tylko od siebie i polegam na swojej wiedzy oraz intuicji. Tłumaczenie to słabo płatna praca, ale piękna. Czasem to walka, czasem taniec, rzadko presja, najczęściej emocjonująca gra intelektualna i satysfakcja⁶.

Z kolei w obszernym wywiadzie opublikowanym w czasopiśmie „Forum” mówił o braterstwie Polaków i Chorwatów:

Łączy nas słowiańskość, łączą nas w dużym stopniu podobne, niezbyt szczęśliwe dzieje historyczne, w czasie których kilkukrotnie dzieliliśmy tych samych królów i cesarzy, tych samych wrogów i przyjaciół, łączy nas wiara katolicka i chrześcijańska tradycja [...]. Nie jesteśmy sąsiadami, więc co stoi na przeszkodzie, abyśmy zostali braćmi? Braterskie są nasze języki: chorwacki jako język południowosłowiański i polski jako język zachodniosłowiański. Oba języki mają po siedem przypadków, ułożonych w nieco innej kolejności, oba były wystawione na podobne naciski sąsiadów i hegemonów, oba na przestrzeni dziejów rozwijały się i wzbogacały dzięki doświadczeniu egzystencji w wielonarodowych społeczeństwach, które dzisiaj uległy homogenizacji⁷.

W rozmowie z Sašą Drinićem Martić zwrócił również uwagę na ciągłe rewidowanie tłumaczeń i podkreślił, że jeśli przekład jest dobry, to pochwały trafiają na konto autora, a zauważa się tłumacza dopiero wówczas, gdy przekład okazuje się zły i kiedy pojawiają się błędy. Stwierdził: „Myśl i zdanie w oryginale należą do pisarza, ale zdanie i myśl, które podziwia recenzent, nie pochodzą tylko od pisarza, lecz są one również nasze, tłumacze są ich współautorami. I właśnie z powodu tego współautorstwa nigdy nie możemy być pewni, czy przekład w pełni oddaje oryginał”⁸. Tłumacz zdradził w wywiadzie metodę swojej pracy: gdy pisze, czyta na głos, gdyż według niego język w tekście dramatycznym musi być przede wszystkim sceniczny, aktor musi swoje kwestie wypowiedzieć na scenie.

W latach 1978–1991 Martić był dramaturgiem w zagrzebskim Teatrze &TD, dlatego w repertuarach teatralnych pojawia się w podwójnej roli: jako tłumacz i jako dramaturg poszczególnych przedstawień. Wyjątkowe miejsce w jego

6 J. Michta: *Književni prevoditelj s punim radnim vremenom*. Wywiad z M. Martićem. Polski w Osijeku, 20.01.2021. <https://polskiwosijeku.weebly.com/ksi261380ki/književni-prevoditelj-s-punim-radnim-vremenom> [dostęp: 2.02.2025].

7 S. Drinić: *Uzbudljiva poljska književnost*. Razgovor s Mladenom Martićem. „Forum” 2025, g. 64, knj. 97, br. 1–3, s. 262.

8 Ibidem, s. 261.

dorobku translatorskim zajmuje twórczość Sławomira Mrożka⁹. Z Mirjaną Martić dla sceny Teatru Gościnnego (Teatar u gostima) przetłumaczył *Emigrantów*, których w 1975 roku wyreżyserował Tomislav Radić. Przedstawienie to zostało zagrane ponad sto razy. *Emigrantów* w tłumaczeniu Martićów i w reżyserii Radovana Milanova wystawił również w 1979 roku Amatorski Teatr Dramatyczny Daska z Sisaku. W chorwackich teatrach grano także inne przetłumaczone przez Marticia sztuki Mrożka: w 1978 roku *Szczęśliwe wydarzenie* (chorw. *Sretan događaj*) w reżyserii Bogdana Jerkovicia w Zagrzebiu w Teatrze Satyrycznym Jazavac oraz w 1978 roku spektakl *Garbus* (chorw. *Grbavac*) w reżyserii Vlatka Perkovicia w Chorwackim Teatrze Narodowym w Splicie. Dwa kolejne teksty dramatyczne Mrożka w przekładzie Marticia i w reżyserii Miro Medimoreca wystawiono w Teatrze &TD: w 1981 roku sztukę *Pieszko* (chorw. *Pješice*) i w 1989 roku *Portret* (przy tej ostatniej realizacji Martić pracował także jako dramaturg). Dramat *Pieszko* w reżyserii Damira Muniticia miał również swoją premierę w 1989 roku w Teatrze Narodowym w Splicie. W Teatrze &TD odbyło się kilka premier innych polskich dramatów przetłumaczonych przez Marticia. Przykładowo w 1977 roku wystawiono *Odejście głodomora* (chorw. *Odlazak umjetnika u gladovanju*) Tadeusza Różewicza w reżyserii Marina Caricia, a w 1984 roku – *Terrorystów* (chorw. *Terroristi*) Ireneusza Iredyńskiego w reżyserii Tomislava Durbešicia. Martić w roli dramaturga współpracował w Teatrze &TD przy realizacjach przedstawień nie tylko polskich autorów, lecz także dramatopisarzy pochodzących z innych krajów, między innymi przy *Mechanicznej pomarańczy* (chorw. *Paklena naranča*) Anthony'ego Burgessa w reżyserii Slobodana Praljka (razem ze Slobodanem Šemberem) w 1981 roku, *Ścianie* (chorw. *Stijena*) Fuada at Takarliego i *Nocnym podróżnym* (chorw. *Noćni putnik*) Salaha Abd as Sabura w 1981 roku w reżyserii Petara Šarčevicia.

Na stronie internetowej Stowarzyszenia Chorwackich Tłumaczy Literackich wymieniono ponad siedemdziesiąt utworów prozatorskich i dramatycznych przetłumaczonych na język chorwacki przez Marticia. Znajdują się wśród nich *Czwarta siostra* Janusza Głowackiego i *Nasza klasa* Tadeusza Słobodzianka. Przekład *Czwartej siostry* ukazał się w czasopiśmie „Kazalište” w 2000 roku¹⁰. Prapremiera sztuki wyreżyserowanej przez Ivicę Boban odbyła się w trakcie Dubrownickich Letnich Igrzysk w 2001 roku. W 2007 roku przekład dramatu wydano w ramach Biblioteki Dramatów „Gavella” razem

9 *Repertoar hrvatskih kazališta*. Knjiga 1 i 2. Ur. B. Hećimović. Globus – JAZU, Zagreb 1990; *Repertoar hrvatskih kazališta*. Knjiga 3. Ur. B. Hećimović. HAZU – AGM, Zagreb 2002.

10 J. Głowacki: *Četvrta sestra*. Prev. M. Martić. „Kazalište” 2000, g. 3, br. 3/4, s. 250–277.

z *Polowaniem na karaluchy* (chorw. *Lov na žohare*) Głowackiego oraz jego dwoma autoreferencyjnymi tekstami: *Rosja po raz trzeci* (chorw. *Rusija treći put*) i *Karaluchy* (chorw. *Žohari*), oraz z posłowiem tłumacza *Janusz Głowacki – kvadratura kruga* i reżysera *Iz redateljevog dnevnika*¹¹. Z kolei przekład dramatu *Nasza klasa* Słobodzianka został opublikowany w 2011 roku w czasopiśmie „Kazalište”¹², a do chorwackiej prapremiery tej sztuki doszło jedenaście lat później. Mogłoby się wydawać, że te dwa przedstawienia – oprócz tego, że zostały wystawione w tym samym teatrze w odstępie 15 lat, oraz tego, że ich autorami są polscy dramatopisarze, a na język chorwacki przetłumaczył je Mladen Martić – nie łączy nic więcej. Utwory mówią bowiem o różnych czasach i różnych kulturach, zostały wyreżyserowane przez reżyserów posługujących się całkowicie odmiennymi poetykami teatralnymi.

Czwarta siostra Janusza Głowackiego została wystawiona w 1999 roku w Teatrze Polskim we Wrocławiu oraz w Teatrze Powszechnym im. Zygmunta Hübnera w Warszawie, a *Nasza klasa* Tadeusza Słobodzianka – w 2009 roku w National Theatre w Londynie. Polska prapremiera odbyła się rok później w Teatrze na Woli i w tym samym roku otrzymała Nagrodę Nike. Był to pierwszy nagrodzony utwór dramatyczny w dwudziestoletniej historii przyznawania tej nagrody. Recepcja wskazanych dramatów przypada na początek XXI wieku, ale obydwa teksty mówią o kluczowych wydarzeniach XX wieku: II wojnie światowej i okresie transformacji po upadku komunizmu. Tym, co je łączy, jest pragnienie wyjazdu do Ameryki.

Generał z *Czwartej siostry* jest wdowcem i ojcem trzech sióstr, które na progu XXI wieku noszą imiona Wiera, Tania i Katia, a nie jak w dramacie Antona Czechowa z początku XX wieku: Olga, Masza i Irina. Generał do domu przyjął również Kołę, chłopaka, który stracił rodziców. I chociaż intertekstualne nawiązania wskazują na dramat Czechowa, Głowacki pisze go na nowo – podkreślając tęsknotę za wyjazdem, dopisując, co stało się później nie tylko w czasie, lecz także w przestrzeni. Tęsknotę za Moskwą zastąpił tęsknotą za Ameryką, w której żyje wujek tytułowych sióstr i do której, według rodziny, należałoby wyjechać, aby mogły spełnić się życiowe marzenia. Martić w posłowiu pisze o dramatopisarzu. Śledząc jego imigracyjną literacko-teatralną drogę, dochodzi do wniosku, że Głowackiemu „udało się uniknąć losu wielu wschodnioeuropejskich pisarzy, których totalitaryzm zniszczył dwukrotnie:

11 J. Głowacki: *Četvrta sestra*. Prev. M. Martić. Dramska biblioteka „Gavella”. Gradsko dramsko kazalište Gavella, Zagreb 2007.

12 T. Słobodzianek: *Naš razred*. Prev. M. Martić. „Kazalište” 2011, g. 14, br. 45/46, s. 119–167.

najpierw zamykając ich i zmuszając do emigracji, a następnie – poprzez zburzenie Muru Berlińskiego – zabierając im możliwość pisania o jedynym życiowym doświadczeniu, które mieli”¹³.

Już w pierwszym akcie Generał stawia kilka kluczowych pytań, które stanowią łącznik między analizowanymi tekstami, pomimo wszystkich różnic je dzielących. Najpierw pyta swoją przyjaciółkę, zapewne rówieśniczkę, Akulinę Iwanowną: „Tko ovdje vlada? Gdje su novci? Kako će to završiti?”, po czym zadaje czwarte, najważniejsze pytanie: „Kako živjeti?”¹⁴. Pytania mają charakter retoryczny. Akulina Iwanowna nie odpowiada na nie, ale taką odpowiedź daje nam przebieg akcji dramatu: rządzi mafia, pieniądze ukradziono albo znajdują się w rękach mafii. Kończy się to wszystko w groteskowy sposób, na czarnym rynku broni, co wydaje się jedynym sposobem na zakończenie długotrwałego i niekończącego się procesu transformacji. Postać Generała, osoby urodzonej przed II wojną światową, można potraktować jako element łączący *Czwartą siostrę* i *Naszą klasę*. W tym kontekście wyłaniają się problemy charakterystyczne nie tylko dla końca XX wieku, dotyczą one kluczowych pojęć i kwestii, takich jak: hegemonia kulturowa, kapitał, funkcjonowanie społeczeństwa w nowych okolicznościach kulturowej, gospodarczej oraz każdej innej transformacji. Dotychczasowy system zostaje bowiem odrzucony jako przestarzały, nieadekwatny i w nowych realiach niepożądany, a nowy system jeszcze nie powstał i nie wiadomo, czy w ogóle powstanie. Trzeba czekać, aż to się stanie, a zanim się to stanie, trzeba sobie jakoś radzić. Trzeba poradzić sobie z bezrobociem, głodem, biedą, niepokojami społecznymi i przestępczością, tak by doczekać czasu, w którym zaczną osiągać się sukcesy zawodowe, wszyscy będą bogaci i syci, a państwo będzie dobrze funkcjonowało. Rodzi się jednak pytanie, jak długo należy na to czekać i – co ważniejsze – w jaki sposób należy na to czekać. Według Igora Gajina termin „transformacja” stał się pojęciem odnoszącym się do „całej ideologii planu transformacji, ideologii, która z definicji dokonała instytucjonalizacji zasady, w myśl której na skutek procesu transformacji zostanie stworzony taki sam porządek, jaki obowiązuje w zachodnich społeczeństwach”. Zanikła przy tym potrzeba wyjaśnienia tego procesu. Transformacja zyskała status „super elementu znaczącego lub elementu znaczącego władcy, który podporządkowuje sobie publiczność w taki sposób, że swoje znaczenia umieszcza w kręgu autorytetu wiedzy ogólnej”.

13 M. Martić: *Kvadratura kruga*. W: J. Głowacki: *Četvrta sestra*. GDK Gavella, Zagreb 2007, s. 168.

14 J. Głowacki: *Četvrta sestra...*, s. 9. „Kto tu rządzi? Gdzie są pieniądze? Jak to się skończy? I dodam jeszcze czwarte: jak żyć?”. J. Głowacki: *Czwarta siostra*. Czytelnik, Warszawa 1999, s. 10.

ponieważ zakłada się, że wszyscy rozumieją, o czym jest mowa, i nie trzeba niczego wyjaśniać¹⁵.

Na Dubrownickich Letnich Igrzyskach w 2001 roku *Czwartą siostrę*, wyreżyserowaną przez Ivicę Boban, wystawił Festiwalowy Zespół Dramatyczny oraz Warsztaty Mistrzowskie Akademii Teatralnej z Zagrzebia (MARKA). Przedstawienie odbyło się w zdewastowanym dubrownickim Hotelu Belvedere, który został wybudowany w 1985 roku jako jeden z najbardziej reprezentacyjnych wówczas hoteli na dubrownickim wybrzeżu. Hotel zniszczono w czasie działań wojennych w 1991 roku i do dzisiaj go nie odbudowano. Dubrownickie przedstawienie krytyka teatralna okrzyknęła „spektakularnym”. Według koncepcji reżyserskiej miała to być forma „przeplatania się zewnętrznego ekshibicjonizmu z wewnętrznym cierpieniem postaci”¹⁶, podczas gdy zburzony hotel przy zastosowaniu scenografii Slaviczy Radović ze sceny na scenę zmieniał się i przyjmował postać: wybiegu mody, hollywoodzkiej gali przyznania Oscarów, sali baletowej, biednej kuchni, pełnego przepychu domu dorobkiewiczów, moskiewskiej ulicy. Reżyserka chciała poprzez swoją inscenizację zainspirować odbudowę i odnowę Dubrownika, jego zabytków i hoteli. Stanowiło to swoisty znak optymizmu bazującego na tym, że transformacja to proces, który kiedyś się skończy, a postaci ze sztuki Głowackiego, podobnie jak obywatele Chorwacji, znajdą się w końcu w jakimś lepszym świecie. Świecie będącym projekcją deterministycznej koncepcji progresywnego rozwoju i ewolucji społeczeństwa; idei, że zmiana społeczna jest możliwa na drodze realizacji określonego projektu¹⁷, a transformacja ma swój początek i koniec.

Sześć lat później słoweński reżyser Samo M. Strelec wyreżyserował w teatrze Gavella *Czwartą siostrę* ze znacznie mniejszą dozą optymizmu, za to z większą liczbą satyrycznych i groteskowych elementów scenicznych. Reżyser przygotował również scenografię przedstawienia. Przez cały spektakl z tyłu sceny wisi wielki reklamowy plakat przedstawiający wygodną sofę i napisane w wielu językach, między innymi po rosyjsku, hasło: „lekkość bytu”. Na dole plakatu umieszczono parafrazę znaku towarowego znanego sklepu meblowego. Zawiedzione nadzieje i rozczarowanie kontrastują z wyobrażeniem o „lekkości bytu” w społeczeństwie, które za pomocą ideologii rynkowego kapitalizmu pokonało ideologię socjalistycznych społeczeństw, które pomimo upadku Muru Berlińskiego nadal wierzy, że należy przekroczyć jakąś granicę, a nawet przemierzyć ocean, po to, by osiągnąć szczęście. Niemożność zaznania

15 I. Gajin: *Lelek tranzicije. Hrvatska književnost, kultura i mediji u razdoblju postsocijalizma*. Disput, Zagreb 2020, s. 56.

16 D. Vrgoč: *Čehov u tranzicijskim vremenima*. „Vjesnik” 2001, g. 67, br. 19283, s. 17.

17 I. Gajin: *Lelek tranzicije...*, s. 57.

sygnalizowanej na plakacie, pożądaney, lecz nieosiągalnej lekkości bytu jest źródłem problemu dla wszystkich postaci dramatu. W czasie dwugodzinnego przedstawienia na scenie pada śnieg, co w stereotypowy sposób przywołuje rosyjską zimę. Na scenę przynoszone są pojedyncze meble, wysiedziana sofa lub materac, które kontrastują z obrazem na plakacie reklamowym.

Kostiumograf Leo Kulaś zaprojektował kostiumy, dostosowując je do charakterów postaci dramatu. Dlatego Wiera (Jelena Miholjević), zakochana w żonatym i egoistycznym mężczyźnie, pośle w Dumie, nosi albo staromodny kostium, albo romantyczną sukienkę w kwiaty, ma tradycyjną fryzurę z warkoczem oplecionym wokół głowy. Kocha Rosję, bo kocha ją jej kochanek. Przypadkowo oświadcza również, że kocha żonę kochanka. Wiera jest wyznawczynią ideologii odrodzonej Rosji. Prawniczka Katia (Bojana Gregorić Vežović) pracuje w cyrku i opiekuje się tygrysem, ale od czasu do czasu podkrada mu mięso, ponieważ jest głodna. Nosi szerokie ubrania i czarny kaszkiet na głowie. Katia jest zła z powodu głodu i złych warunków życia, ucieczki szuka w alkoholu i nieudanym związku z amerykańskim producentem filmowym. Najmłodsza, Tania (Nataša Janjić), to młoda idealistka, która wierzy w szczęśliwą przyszłość. Ubrana jest młodzieżowo, nosi dzinsy i koszulki, a później designerską suknię ślubną, którą chwali się przed siostrami. Wierzy, że nosząc odzież zachodnich marek, zdobyła bilet do błyszczącego świata kapitalistycznego konsumpcjonizmu. Lubi film *Pretty Woman* i rozkoszuje się swoją wspaniałą suknią ślubną, chociaż nie rozumie, ani nie próbuje zrozumieć, skąd jej partner Kostia ma na to pieniądze. W zgodzie z tematem i akcją dramatu dwa elementy kostiumografii znajdują się w centrum przedstawienia: buty i kamizelka kuloodporna. Buty to metafora nadziei na lepsze życie w jakimś innym miejscu, a kamizelka kuloodporna to symptom rzeczywistości okresu transformacji – w niej ci, którzy zostają, muszą przetrwać. Luksusowe czerwone szpilki nie pasują żadnej z trzech sióstr. Zostały zrobione dla Koli i na potrzeby jego wcielenia się w Sonię Oniszczenko. Kola (Nenad Cvetko) występuje w filmie dokumentalnym kręconym przez Johna Freemana, kochanka Katii. Ten otrzymał za niego Oscara, pomimo tego, że świadectwo Koli zostało sfalszowane i dostosowane do zachodnich, amerykańskich wyobrażeń o rosyjskich prostytutkach. Z kolei kamizelka pomaga przetrwać w starym życiu. Dlatego Babuszka na końcu przedstawienia zgadza się zostać modelką prezentującą kamizelki kuloodporne. Jedna z nich uratuje jej życie. Jej syn Kostia ginie wskutek błędu popełnionego przez mafię, a ona i tak jest w rękach mafii i musi zachowywać się zgodnie z tym, kto rządzi i ma pieniądze, usiłując przy okazji zrozumieć, jak żyć.

Wiera mówi do Katii: „Ti si, Katja, nesretna jer sebe ne voliš, a zbog toga te ni drugi ne vole. Zato si u depresiji. A u depresiji se treba ponašati realistično i u sebe se zaljubiti. Rusi su u depresiji jer sebe ne vole, zato ih nitko i ne voli

i zato je Rusija u takvom stanju u kakvom jest¹⁸. W związku z tym, że to się nie stanie w Rosji, należy wyjechać do Ameryki. Kola wyjeżdża, ale szybko wraca rozczarowany, ponieważ nie osiągnął takiego sukcesu, jakiego się spodziewał. Zastał w Ameryce falsyfikat szczęśliwego życia i różne rodzaje przemocy. Dlatego odrzuca propozycję reżysera, by zagrać w jego nowym filmie, i planuje nakręcić *Trzy siostry* oraz wcielić się w rolę Iriny. Sam Głowacki *Czwartą siostrę* określił jako „taką sobie ironiczną aluzję do Czechowa”. Jak sam stwierdza: „Sztuczkę smutną, śmieszna i liryczną, bo i o strachu, i marzeniach, i tęsknocie, i manipulacji. W której najczęściej powtarzać się będzie zdanie: »Jestem w depresji«¹⁹. Słowo „depresja” w utworze pojawia się wiele razy, a wypowiadają je postaci dramatu reprezentujące różne warstwy społeczne: Generał, jego córka Katia, Iwan Pawłowicz i Kostia. Co więcej, w depresji pogrążone są wszystkie postaci dramatyczne, nawet gdy o tym nie mówią. Tekst dramatu we współpracy z Dubravkiem Mihanoviciem nieco skrócono, zwłaszcza ustępy odnoszące się do sytuacji w pozostałych krajach słowiańskich, a poszczególne fragmenty scen pominięto. Cecha szczególna *Czwartej siostry* w realizacji Gavelli to fakt, że w przedstawieniu nie ma muzyki ani zmiany światła, przez co cały ciężar wykonania tekstu został przeniesiony na aktorów. Depresja jako główne uczucie większości postaci dramatu, zarówno tych, którzy o niej mówią, jak i tych, którzy ją reprezentują, znalazła swoje ujęcie w teatralnej realizacji.

Recenzje i teksty krytyczne na temat spektaklu były różne: od pochwał pod adresem słoweńskiego reżysera i aktorów do mniej pozytywnych ocen odnoszących się do skromnej scenografii. Tomislav Čadež, przykładowo, ocenił sztukę Głowackiego jako

bardzo rozwleczonej, tylko momentami błyskotliwą, napisaną tak, żeby spodobała się zarówno na Zachodzie, jak i w byłych krajach komunistycznych. Strelec skrócił tekst i na scenie zaprezentował poważną komedię z taką samą pod względem egzystencjalnym scenografią „reklamą”. Aktorzy otrzymali jasno określone zadania do wykonania. Ich gra harmonijnie funkcjonuje w dosyć rozciągniętej fabule²⁰.

18 J. Głowacki: *Četvrta sestra...*, s. 16. „Ty, Katia, jesteś nieszczęśliwa, bo siebie nie kochasz i przez to nikt ciebie nie kocha. Dlatego jesteś w depresji. A w depresji to trzeba się zachowywać realistycznie i się w sobie zakochać. Rosjanie są w depresji, bo się w sobie nie kochają, dlatego nikt ich nie kocha i przez to Rosja jest w takim stanie, w jakim jest”. J. Głowacki: *Czwarta siostra...*, s. 20.

19 J. Głowacki: *Z głowy*. Świat Książki, Warszawa 2004, s. 249.

20 T. Čadež: *Napokon uspjela veća predstava u Gavelli*. „Jutarnji list”, 22.04.2007. <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/napokon-uspjela-veca-predstava-u-gavelli-3769260> [dostęp: 2.02.2025].

Dubravka Lampalov stwierdziła zaś, że przedstawienie „poprzestało na rekonstrukcji sytuacji, nie oddając całej złożoności znanego dramatu Głowackiego”. Reżyser natomiast, „jak sam stwierdził, przygotował teatralny eksperyment, chcąc skonfrontować publiczność z aktorem i tekstem, bez muzyki, bez scenografii i bez zmiany światła”²¹.

Przedstawienie *Nasza klasa* wyreżyserował Jasmin Novljaković, Chorwat, który w latach 1988–1998 żył w Polsce. Novljaković studiował reżyserię w Akademii Teatralnej w Warszawie, zajmował się aktorstwem i reżyserią. Przed wyjazdem do Polski grał w Amatorskim Teatrze Dramatycznym Daska z Sisaku razem z Nebojšą i Damirem Borojevicem²². Obecnie wykłada na Wydziale Sztuki Teatralnej Akademii Sztuki i Kultury w Osijeku. Przetłumaczył i wyreżyserował wiele polskich utworów dramatycznych²³, przekładał również polską eseistykę²⁴. *Naszą klasę* wyreżyserował najpierw na Scenie Studentów z Osijeka w 2016 roku, w koprodukcji Akademii Artystycznej i Wydziału Kulturologii w Osijeku, a w 2022 roku w Miejskim Teatrze Dramatycznym Gavella.

Dramat *Słobodzianka* opisuje życie dziesięciorga uczniów z polskiego miasteczka Jedwabne, którego mieszkańcy 10 lipca 1941 roku, w okresie niemieckiej okupacji, zamknęli w stodole kilkuset Żydów z Jedwabnego, polali budynek naftą i żywcem spalili znajdujących się w nim ludzi. W dramacie nie pojawia się nazwa Jedwabne. Akcja utworu przedstawia los dziesięciorga uczniów, w których narasta nienawiść kulminująca w straszliwej zbrodni. Jedną z postaci dramatu, Abram, w przededniu tragedii wyjeżdża do Ameryki i pisze listy do swoich kolegów z klasy. Ten bohater w przedstawieniu Novljakowicia zostaje pominięty. W odróżnieniu od *Czwartej siostry* Głowackiego, w *Naszej klasie* *Słobodzianka* postać Menachema mówi, że wyjazd do Ameryki to wyjazd do kraju zapomnienia i wybaczenia: „Otići ćemo u Ameriku. Moramo pobjeći. Treba sve zaboraviti. Otpočeti novi život. Ovdje će nas ubiti. Treba se odreći osvete. Jer ćemo si uništiti život”²⁵.

21 D. Lampalov: *Zametenno u papiru*. „Vijenac” 2007, br. 343. <https://www.matica.hr/vijenac/343/zametenno-u-papiru-6170/> [dostęp: 2.02.2025].

22 J. Novljaković, na przykład, działając w Dasce w 1986 roku wyreżyserował dramat Jeana Geneta *Pokojówki*.

23 Po *Naszej klasie* w 2022 roku w teatrze w Virovitici wyreżyserował *Tango* Mrożka. Przetłumaczył *Testosteron* A. Saramonowicza i wyreżyserował go w 2023 roku we współpracy teatrów Exit i Ludens oraz Centrum Kultury Osijek.

24 J. Novljaković w zagrzebskim wydawnictwie Srednja Europa opublikował przekłady książek L. Kołakowskiego *Mini wykłady o maxi sprawach* (chorw. *Male rasprave o velikim stvarima*, 2015), A. Wajdy *Kino i reszta świata. Autobiografia* (chorw. *Film i ostatak svijeta. Autobiografija*, 2015) oraz J. Grotowskiego *O kazalištu i glumi. Tekstovi iz 1965–1969*. (2020).

25 T. Słobodzianek: *Naš razred...*, s. 136. „Pojedziemy do Ameryki. Musimy uciekać. Trzeba zapomnieć o wszystkim. Zacząć nowe życie. Tutaj nas zabijają. Trzeba się

W utworze problem kata i ofiary jest o wiele bardziej złożony, niż mogłoby się wydawać. Kaci i ofiary w trakcie akcji dramatu zamieniają się miejscami, a w centrum tekstu dramatycznego znajduje się kwestia wspólnego życia, bez opowiadania się po którejś stronie. Pozostaje to w zgodzie ze staraniami reżysera, dla którego celem przedstawienia nie było podkreślanie tego, kto ponosi winę, lecz zaakcentowanie wagi i potrzeby wybaczenia:

W zależności od tego, kto sprawuje władzę, postaci zamieniają się rolami i dostosowują do okoliczności, raz są ofiarami, innym razem katami. To, co dla mnie jest ważne, zresztą w taki sposób zakończyłem przedstawienie, to kwestia wybaczenia. Nie interesowały mnie jakieś deklaracje, lecz prawdziwa potrzeba człowieka, by spojrzeć sobie w oczy i umożliwić sobie i swoim dzieciom, by mogły żyć bez nienawiści i potrzeby „odpowiedzenia w taki sam sposób”²⁶.

Jednocześnie *Nasza klasa* w jakimś stopniu powtarza pytania Generała z *Czwartej siostry*: kto sprawuje władzę? Gdzie są pieniądze? Jak się to wszystko skończy? I oczywiście: jak dalej żyć? Wszystko wskazuje na to, że nienawiść jest tą siłą, która rządzi i zapewnia kapitał oraz korzyści podążającym za nią. Nienawiść musi skończyć się tragicznie, a żyć należy wyłącznie w zgodzie ze sobą i z innymi.

Tak jak Strelec, również Novljaković jest zarówno reżyserem, jak i scenografem przedstawienia. Podobnie jak w innych inscenizacjach najważniejszymi elementami scenografii są ławki szkolne, niezależnie od tego, czy akcja dzieje się w szkole w czasie, w którym postaci dramatyczne są dziećmi, czy później, kiedy stają się już dorosłymi osobami. Ławki przez całe przedstawienie stoją na scenie, aktorzy je przesuwiają, a otoczenie się zmienia. Po lewej stronie znajduje się tablica szkolna, na której – w zależności od biegu wydarzeń i panującego reżimu – kredą wypisywane są symbole i hasła, w imię których postaci dramatyczne wchodzi w konflikt: krzyż, sierp i młot, swastyka, czerwona gwiazda i gwiazda Dawida. Kostiumografię i ruch sceniczny opracowała Jasminka Petek Krapljan, ubierając aktorów w prostą odzież z czasów sprzed II wojny światowej. W interesujący sposób zamarkowała sceny przemocy i gwałtu. W spektaklu światło jest jednostajne. W odróżnieniu od *Czwartej siostry*, *Nasza klasa* zawiera jednak elementy muzyczne – śpiew

wyrzec zemsty. Bo zmarnujemy sobie życie”. T. Słobodzianek: *Nasza klasa. Historia w XIV lekcjach*. Słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2009, s. 70.

26 A. Tunjić: *Kazalište će uvijek odgovoriti na izazove vremena*. Razgovor s Jasinom Novljakovićem. „Vijenac” 2022, br. 737. <https://www.matica.hr/vijenac/737/kazalište-ce-uvijek-odgovoriti-na-izazove-vremena-33224/> [dostęp: 2.02.2025].

bez towarzyszenia instrumentów (autorem muzyki jest Šimun Matišić). Podobnie jak w sztuce Głowackiego, zmarłe postaci dramatu pojawiają się na scenie, ale ich twarze są zabrudzone ziemią, co stanowi domyślny sygnał ich obecności w świadomości ludzi i pamięci wspólnoty, jak miało to miejsce w *Martwej klasie* Tadeusza Kantora. W utworze nie mówi się o zbrodni, która leży u źródeł powstania dramatu, ale osadzenie wielu scen *Naszej klasy* pomiędzy ławkami każe widzowi zastanowić się, czy system szkolny, jako przedłużenie władzy, nie kieruje losem ludzi. Złożony z czternastu lekcji dramat Słobodzianka, tak jak z czternastu stacji składa się droga krzyżowa, śledzi drogę bohaterów determinowaną nienawiścią. Chłopcy, którzy chcieli zostać pilotami i strażakami, oraz dziewczęta, które chciały być krawcowymi i lekarkami, stali się zbrodniarzami i ofiarami, a role te zmieniali w zależności od zmieniających się reżimów narzucających swoje systemy wartości.

Krytycy teatralni wyjątkowo pochlebnie ocenili przedstawienie, zwłaszcza grę aktorską całego zespołu (Ivana Rošćić, Antonija Stanišić Šperanda, Natalija Đorđević, Ivan Grčić, Hrvoje Klobučar, Janko Rakoš, Filip Križan, Ivica Pucar, Enes Vejzović). W chorwackiej krytyce teatralnej w nowym tysiącleciu ważne miejsce zajmuje problem winy związany z wojną lat 90. – to jedna z najczęściej podejmowanych kwestii. Znacznie mniej natomiast pisze się o problemie przebaczenia. Przedstawienie przygotowywano w czasie, gdy wybuchła wojna w Ukrainie, dlatego opowieść o złu i wojnie nie odnosi się tylko do ostatniej wojny w Chorwacji, lecz wykracza poza ramy lokalne. Jak zauważyli krytycy, *Nasza klasa* stanowi „bolesną teatralną wiwisekcję genezy zła”²⁷, pokazuje proces dezintegracji wspólnoty i jej drogę do zbrodni. Stanowi dobry przykład na to, jak historia wpływa na los ludzi. Zarówno pisanie historii, jak i uczestniczenie w niej nikogo nie zwalnia z odpowiedzialności i winy. Nie istnieją niewinni uczestnicy.

Novljaković przygotowując *Naszą klasę*, wykorzystał doświadczenie, które zdobył podczas pracy w teatrze studenckim oraz w czasie pobytu w Polsce. Miał wówczas okazję poznać język teatru ubogiego Jerzego Grotowskiego. Chorwacki reżyser zastosował skromną scenografię, skupiając się przede wszystkim na pracy z aktorami. W swoim przedstawieniu poszedł drogą polskiego teoretyka teatru i zrezygnował z formy teatru bogatego. Ten nazywał Grotowski „artystyczną postacią kleptomanii”, która „buduje widowiska hybrydy” i „przez mnożenie przywłaszczonych elementów próbuje wyjść z impasu, w jaki wtrąca teatr konkurencja ze strony filmu i telewizji”, a takie działania nazywał

27 G. Vlahović: *Drama velike sugestivne snage*. „Vijenac” 2022, br. 733. <https://www.matica.hr/vijenac/733/drama-velike-sugestivne-snage-32971/> [dostęp: 2.02.2025].

„fałszywymi”²⁸. Grotowski opowiadał się za tym, żeby w spektaklach teatralnych nie było muzyki wykonywanej przez orkiestrę. Przedstawienie miało być tworzone wewnątrz samego teatru, składać się z kompozycji ludzkich głosów, uderzeń przedmiot o przedmiot, tak jak to ma miejsce w *Naszej klasie* zrealizowanej w teatrze Gavella. Doprowadziło to Grotowskiego do sformułowania tezy, że z mitem nie należy się utożsamiać, lecz konfrontować. W przedstawieniu Novljakovicia reżyser, aktorzy i widzowie konfrontują się z mitem o tym, kto jest jednoznaczną ofiarą, a kto katem, i wchodzi głębiej w problem wyrządzenia zła i cierpienia wywołanego złem.

W odróżnieniu od Novljakovicia, Strelec w *Czwartej siostrze* w swoisty sposób sprzeciwia się teatrowi widowiska, światu telewizyjnego oraz reklamowego blasku i przepychu. Nie mogą one uleczyć depresji, nawet jeśli w tle sceny znajduje się beżowa sofa znanego producenta mebli zapowiadająca „lekkość bytu”.

Dramaty *Czwarta siostra* Janusza Głowackiego i *Nasza klasa* Tadeusza Słobodzianka w znakomitych przekładach Mladena Marticia, dzięki któremu oba teksty trafiły na deski chorwackiego teatru, stanowią ciekawy i inspirujący wkład w recepcję współczesnej polskiej twórczości dramatycznej w chorwackim teatrze. Reżyserzy obu przedstawień zrealizowanych w Miejskim Teatrze Dramatycznym Gavella nie chcieli im nadać formy wielkiego widowiska – Strelec posłużył się szyderstwem, a Novljaković konsekwentnie unikał widowiskowości, koncentrując się na grze aktorskiej. Do ożywienia światów dramatycznych wykreowanych przez Głowackiego i Słobodzianka przyczyniło się wiele osób: tłumacz, reżyserzy, aktorzy oraz pozostałe osoby współpracujące przy realizacji scenicznej przedstawień.

Literatura

- Čadež T.: *Napokon uspjela veća predstava u Gavelli*. „Jutarnji list”, 22.04.2007. <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/napokon-uspjela-veca-predstava-u-gavelli-3769260> [dostęp: 2.02.2025].
- Cvitanović A.: *Nagrada za životno djelo Mladenu Martiću*. Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, 30.09.2024. <https://www.dhkp.hr/aktivnosti/nagrada> [dostęp: 2.02.2025].

28 J. Grotowski: *Teksty z lat 1965–1969*. Wiedza o Kulturze, Wrocław 1990, s. 12, 13. Por. rozdział *Siromašni teatar Jerzija Grotowskog* w książce N. Đurećića: *Ka totalnom teatru*. Naklada Đurećić, Zagreb 2015, s. 126–142.

- Drinić S.: *Uzbudljiva poljska književnost. Razgovor s Mladenom Martićem*. „Forum” 2025, g. 64, knj. 97, br. 1–3, s. 260–272.
- Đuretić N.: *Ka totalnom teatru*. Naklada Đuretić, Zagreb 2015.
- Gajin I.: *Lelek tranzicije. Hrvatska književnost, kultura i mediji u razdoblju post-socijalizma*. Disput, Zagreb 2020.
- Głowacki J.: *Četvrta sestra*. Prev. M. Martić. „Kazalište” 2000, g. 3, br. 3/4, s. 250–277.
- Głowacki J.: *Četvrta sestra*. Prev. M. Martić. Dramska biblioteka „Gavella”. Gradsko dramsko kazalište Gavella, Zagreb 2007, s. 5–86.
- Głowacki J.: *Czwarta siostra*. Czytelnik, Warszawa 1999.
- Głowacki J.: *Z głowy*. Świat Książki, Warszawa 2004.
- Gračan G.: *Martić, Mladen*. W: *Hrvatska književna enciklopedija*. Sv. 3. Gl. ur. V. Visković. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, Zagreb 2011, s. 12–13.
- Grotowski J.: *O kazalištu i glumi. Tekstovi iz 1965–1969*. Prev. J. Novljaković. Srednja Europa, Zagreb 2020.
- Grotowski J.: *Teksty z lat 1965–1969*. Wiedza o Kulturze, Wrocław 1990.
- Lampalov D.: *Zametenno u papiru*. „Vijenac” 2007, br. 343. <https://www.matica.hr/vijenac/343/zametenno-u-papiru-6170/> [dostęp: 2.02.2025].
- Martić M.: *Kvadratura kruga*. W: J. Głowacki: *Četvrta sestra*. GDK Gavella, Zagreb 2007, s. 163–168.
- Michta J.: *Književni prevoditelj s punim radnim vremenom*. Wywiad z M. Martićem. Polski w Osijeku, 20.01.2021. <https://polskiwosijeku.weebly.com/ksi261380ki/knjizevni-prevoditelj-s-punim-radnim-vremenom> [dostęp: 2.02.2025].
- Repertoar hrvatskih kazališta*. Knjiga 1 i 2. Ur. B. Hećimović. Globus – JAZU, Zagreb 1990.
- Repertoar hrvatskih kazališta*. Knjiga 3. Ur. B. Hećimović. HAZU – AGM, Zagreb 2002.
- Słobodzianek T.: *Nasza klasa. Historia w XIV lekcjach*. Słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2009.
- Słobodzianek T.: *Nas razred*. Prev. M. Martić. „Kazalište” 2011, g. 14, br. 45/46, s. 119–167.
- Tunjić A.: *Kazalište će uvijek odgovoriti na izazove vremena*. Razgovor s Jasminom Novljakovićem. „Vijenac” 2022, br. 737. <https://www.matica.hr/vijenac/737/kazaliste-ce-uvijek-odgovoriti-na-izazove-vremena-33224/> [dostęp: 2.02.2025].
- Vlahović G.: *Drama velike sugestivne snage*. „Vijenac” 2022, br. 733. <https://www.matica.hr/vijenac/733/drama-velike-sugestivne-snage-32971/> [dostęp: 2.02.2025].

Vrgoč D.: *Čehov u tranzicijskim vremenima*. „Vjesnik” 2001, g. 67, br. 19283, s. 17.

Spektakle

Głowacki J.: *Četvrta sestra*. Reżyseria S.M. Strelec. Premiera: Gradsko dramsko kazalište Gavella, 19.04.2007. <https://www.gavella.hr/predstave/arhiva-predstava/cetvrta-sestra> [dostęp: 2.02.2025].

Słobodzianek T.: *Naš razred*. Reżyseria J. Novljaković. Premiera: Gradsko dramsko kazalište Gavella, 2.02.2022. <https://www.gavella.hr/predstave/aktualne-predstave/nas-razred> [dostęp: 2.02.2025].

Lucija Ljubić

Dramaty Janusza Głowackiego i Tadeusza Słobodzianka w Miejskim Teatrze Dramatycznym Gavella w Zagrzebiu

STRESZCZENIE | W Miejskim Teatrze Dramatycznym Gavella w Zagrzebiu po roku 2000 odbyły się dwie premiery współczesnych utworów dramatycznych autorstwa polskich dramatopisarzy. W 2007 roku wystawiono *Czwartą siostrę* Janusza Głowackiego w reżyserii Samo M. Streleca, a w 2022 roku *Naszą klasę* Tadeusza Słobodzianka w reżyserii Jasmina Novljakovicia. Obydwaj reżyserzy są również odpowiedzialni za scenografię. Elementem łączącym wskazane teksty, oprócz teatru, w którym zostały wystawione, jest autor tłumaczenia – Mladen Martić. W artykule zaprezentowano teatralną działalność przekładową Marticia, reżyserską interpretację sceniczną obu tekstów oraz recepcję krytycznoteatralną przedstawień. Przybliżono również stosunek obu reżyserów do teatru widowiskowego: Strelec odnosi się do niego w sposób ironiczny, a Novljaković z widowiskowości rezygnuje.

SŁOWA KLUCZOWE | Miejski Teatr Dramatyczny Gavella, współczesny teatr chorwacki, współczesny dramat polski, Mladen Martić

Lucija Ljubić

Dramska djela Janusza Głowackog i Tadeusza Słobodzianeka u Gradskom dramskom kazalištu Gavella u Zagrebu

SAŽETAK | U Gradskom dramskom kazalištu Gavella u Zagrebu u Hrvatskoj poslije 2000. godine premijerno su izvedena dva suvremena dramska teksta dvojice poljskih dramatičara: *Četvrta sestra* Janusza Głowackog u režiji Same M. Streleca 2007. godine i *Naš razred* Tadeusza Słobodzianeka u režiji Jasmina Novljakovića 2022. godine. Osim kazališne kuće u kojoj su uprizorene, dvije drame povezuje i hrvatski prevoditelj

s poljskog jezika Mladen Martić. Uz pregled Martićeva prevoditeljskog udjela u hrvatskom kazalištu, rad se usredotočuje na kazališna uprizorenja dvaju dramskih tekstova u kojima obojica potpisuju i režiju i scenografiju, njihov odnos prema spektaklu – Strelec ga ironizira, a Novljaković od njega odustaje – te na odjek u hrvatskoj kazališnoj javnosti.

KLJUČNE RIJEČI | Gradsko dramsko kazalište Gavella, suvremeno hrvatsko kazalište, suvremena poljska drama, Mladen Martić

LUCIJA LJUBIĆ | dr, adiunkt w Zakładzie Historii Teatru Chorwackiego Instytutu Historii Literatury Chorwackiej w Chorwackiej Akademii Nauk i Sztuk. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół historii oraz teorii dramatu i teatru, współczesnego chorwackiego dramatu i teatru oraz ich związków z innymi pokrewnymi kulturami narodowymi, a także wokół teorii kultury. Autorka książek: *Od prijestupnice do umjetnice. Kazališne i društvene uloge hrvatskih glumica* (Zagreb–Osijek 2019), *Desetica. Rasprave o povijesti hrvatske drame i kazališta* (Zagreb 2013), *Za glumce i publiku. Prvih dvadeset godina Teatra Gavran* (Zagreb 2022). Współautorka z Martiną Petranović publikacji *Repertoar hrvatskih kazališta. Deskriptivna obrada važnijih predstava na hrvatskom jeziku i izvedbi na stranim jezicima hrvatskih izvođača do 1840. godine* (Zagreb 2012) oraz z Davorem Schopfem – *Osmijeh Zagreba. 75 godina Zagrebačkoga gradskog kazališta Komedija* (Zagreb 2025).

Tłumaczenie z języka chorwackiego na polski
Leszek Małczak